

לא לגלגל את השבת לבג"ץ

שוקי פרידמן 22.01.2017 20:00

בחודש אב תרצ"ג חתם ראש העיר מאיר דיזנגוף על מודעה "נגד חילול שבת בפרהסיה", ובה הוא קורא לתושבי תל אביב "לנהוג כבוד בשבת ולשמור עליה מחללה". הרבה מים עברו בירקון מאז. גם מאבקים סביב שמירת השבת בתל אביב ובערים אחרות. כמעט מאה שנים אחרי פרסום המודעה ושבעים שנים להקמת המדינה, מנוחת השבת בישראל עדיין לא מוסדרת. ברוח הישראליות, מנוחת השבת מחוקקת טלאי על טלאי, ובפועל נרמסת. הגיע הזמן להסדירה ברמה הארצית, על בסיס עקרונות שמוסכמים על כלל הציבור. ואסור! לגלגל את ההכרעה שוב לבג"ץ.

המשבר התורן הוא סביב פתיחת חנויות הנוחות בתל אביב. ב-2013 פסק בג"ץ בעתירה שהגישו בעלי מכולות קטנות, כי על עיריית תל אביב לאכוף סגירת עסקים בשבת. העירייה, שסברה כי תושבי העיר רוצים מרכולים פתוחים, תיקנה את חוק העזר העירוני באופן שיתיר פתיחה של חלק מהמרכולים והמכולות. החוק הועבר לחתימת שר הפנים, אך הוא סירב לחתום. העירייה פנתה לבג"ץ, והוא, כבר שנה וחצי, "רודף" אחרי שרי הפנים בדרישה שיאשרו את החוק, ואחרי המדינה שתציג את עמדתה בעניין. הממשלה, כדרכה, הקימה ועדת מנכ"לים, וזו סיימה את עבודתה והמליצה על פתיחה מוגבלת של מרכולים בשבת. ההמלצה נתקלה בהתנגדות חריפה מצד החרדים, ולכן החליטה הממשלה לבקש מבג"ץ לדחות את ההכרעה עד אחרי איחוד תל אביב-יפו עם בת ים. כלומר, לעוד שנים קדימה.

תל אביב היא מקרה מבחן חשוב, אולי תקדימי, אבל היא לא לבד. חנויות נוחות, מרכולים וגם קניונים ומרכזי מסחר פועלים בשבתות בערים שונות בישראל, בעבר בשוליהן, ולאחרונה במרכזן. הפעילות המסחרית בשבת היא מערבולת שגורת לתוכה עוד ועוד עסקים, כמעט בלית ברירה. הנתונים מראים, שהפדיון בחנויות שפתוחות בשבת גבוה יותר, לא רק בגלל יום פעילות נוסף, אלא משום שכתוצאה מפעילות זו גם הפדיון בימים שלאחר מכן גבוה יותר: מי שפועל בשבת מכניס 50% יותר ממי שלא פועל בשבת. לכן, פתיחת עסק בשבת היא כבר לא אופציה שקשורה רק לתפישה הערכית של בעל העסק, אלא אילוץ. או אם תרצו, כפייה. כפייה אנטי-חברתית, ובמקרים מסוימים כפייה חילונית.

את מנוחת השבת צריך להסדיר ברמה הארצית, באמצעות המערכת הפוליטית ולא בבית המשפט. לגלגל ההכרעה לבג"ץ רע לבית המשפט ורע לחברה. כל הכרעה בבג"ץ תספוג ביקורת מהצד המפסיד, שיטען שהוא מתערב שוב בעניינים לא לו ומשנה את הסטטוס-קוו בנושאי דת ומדינה. קווי היסוד להסדרה של מנוחת השבת ברמה הארצית ידועים, וסקרים מראים שהם מוסכמים על רוב הציבור: היתר לפעילות בילוי ופנאי, איסור על מסחר והיתר לפעילות מוגבלת של תחבורה ציבורית. ההסדרה צריכה להתחשב בשוני בין רשויות מקומיות ואופי האוכלוסייה בהן. לא הרי תל אביב כהרי בני ברק. לכן, גם מסגרת ארצית צריכה לאפשר שוני מסוים באופי השבת ברשויות שונות, ואולי גם בין שכונות. מצד שני, אין מקום להותרת סוגיית המסחר בשבת לשיקול דעת של הרשויות (מסחר ממש, לא חנויות נוחות). שכן היתר כזה יותיר אותנו באותו מקום, והמרוץ לתחתית, קרי לפתיחת עוד ועוד עסקים בשבת, ייוותר בעינו.

ד"ר פרידמן הוא מנהל מרכז לאום, דת ומדינה במכון הישראלי לדמוקרטיה, ומרצה למשפטים במרכז האקדמי "פרס"

